

بررسی عوامل برون سازمانی مؤثر بر وقوع جرایم در استان هرمزگان (با تأکید بر عوامل آموزشی - اجتماعی)

تاریخ پذیرش: ۹۱/۵/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۱/۲/۸

سیدرضا بلغات^۱، علی محبی^۲

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی عوامل برون سازمانی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان می‌پردازد. عوامل مذکور، سطوح مختلفی همانند خانواده، مدرسه، دوستان، محیط جغرافیایی و محل زندگی، سطح درآمد و ... را دربرمی‌گیرد و می‌توان آنها را به طور کلی چهار عامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، آموزشی، و جغرافیایی تقسیم کرد. این پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق شامل مسؤلان امنیتی استان هرمزگان (شوراهای تأمین شهرستان‌ها) و بزهکاران می‌باشند. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای برای انتخاب نمونه استفاده شده است. ابزار اندازه‌گیری پرسش‌نامه باز و محقق ساخته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که عوامل مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان متعددند. این عوامل را می‌توان در زمینه‌های مختلف فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی، آموزشی، و جغرافیایی تقسیم‌بندی کرد که هر زمینه نیز خود دارای ابعاد مختلف است. ذکر این نکته مهم است که تقسیم‌بندی عوامل جرم به فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی، آموزشی و جغرافیایی به منظور تسهیل در شناخت عوامل جرم و ایجاد یک روش جهت انجام پژوهش بوده است و گرنه باید گفت که برخی از عوامل (و شاید اکثر آنها) عملاً چند جنبه‌ای هستند و نمی‌توان آنها را به جنبه خاصی محدود کرد.

کلیدواژه‌ها

جرم، انحراف، بزهکار، آموزش، عوامل فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی

۱- عضو هیئت علمی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان؛

balaghat@edpsy.usb.ac.ir

۲- استادیار دانشگاه علوم انتظامی

از جرم تعریف های متعدد و مختلفی ارائه شده است؛ برای مثال گفته شده است که جرم رفتاری است که در جامعه ای معین و در زمان خاصی به لحاظ ملاحظات سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و گاه بین المللی توسط قانونگذار، واجد وصف مجرمانه و کیفری می شود به نحوی که مرتکب آن مشمول مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی قرار می گیرد (فرهنگ واژگان عدالت جنایی^۱، ۱۹۹۰: ۵۶). رابرتسون در کتاب «درآمدی بر جامعه» جرم را این گونه تعریف کرده است: «جرم یا بزه^۲ عبارت است از عملی که قانون را نقض می کند»؛ دورکیم جامعه شناس فرانسوی معتقد است که جرم «عملی است که وجدان جمعی را جریحه دار کند»، و در نهایت کتاب قانون مجازات اسلامی نیز در تعریف جرم می گوید: «هر فعلی یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد» (رشوند، ۱۳۸۸). این تعریف مبنای پژوهش حاضر است. با وجود این، میان جرم و انحراف تفاوت هایی قایل شده اند. انحراف^۳، مجموعه ای از رفتارهای فردی یا جمعی است که در ارتباط با انتظارات، هنجارهای ارزش های اعلام شده اعضای یک گروه ناهمساز تلقی می شود یا بر اثر بروز تضادهایی به وجود می آید که نگرش های سرزنش آمیز را سبب می شود و با عکس العمل های گوناگون جامعه همراه است (محسنی، ۱۳۸۶: ۱۳). اما بزهکاری را نوعی جرم معنا کرده اند. بر این اساس، بزهکاری^۴ مجموعه جرایمی است که در زمان و مکان معین به وقوع می پیوندد. در کشور ما بزهکاری به کل جرایمی گفته می شود که در صورت ارتکاب به موجب قوانین قصاص، دیات، حدود و تعزیرات دارای مجازات است (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۲: ۱۰).

عوامل جرم زا را به دو گروه عوامل درونی و عوامل بیرونی مربوط به محیط می توان تقسیم کرد. عوامل درونی بزهکار با ویژگی های خود، قابل تفکیک به دو گروه ارثی و اکتسابی هستند. عوامل بیرونی بزهکاری شامل عواملی هستند که در محیط، انسان را همواره تحت تأثیر خود قرار می دهند و محرک رفتارهای او به شمار می روند. پاره ای

1- Dictionary of criminal justice Terms
 2- Crime
 3- Deviance
 4- Criminality

از این عوامل خاص محیط طبیعی انسان است. پژوهش های جرم شناسی نشان می دهد که میان برخی رفتارهای بزهکارانه، میزان دما (گرما، سرما) و تغییرات فصول رابطه و همبستگی وجود دارد. به همین ترتیب، محیط اجتماعی و محیط فرهنگی نیز گاه عامل جرم زا تلقی می شود. بسیار اتفاق می افتد که ارزش های گروهی (صنفي، حزبی، قومی، انجمن ها و...) در تعارض با یکدیگر قرار می گیرند. در این میان، فرد برای رهایی از این تعارض ناچار به هنجارشکنی تن می دهد و جرمی به وقوع می پیوندد (اردبیلی، ۱۳۸۲؛ سلین^۱، ۱۹۶۳).

پژوهش حاضر به بررسی عوامل برون سازمانی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان، با تأکید بر نقش عوامل اجتماعی و آموزشی می پردازد. عوامل مذکور را که سطوح مختلفی همانند خانواده، مدرسه، دوستان، محیط جغرافیایی و محل زندگی، سطح درآمد و ... در بر می گیرد، می توان به چهار گروه کلی فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی، آموزشی، و جغرافیایی تقسیم کرد (داستایوسکی^۲ و ماگارشاک^۳، ۱۹۸۶؛ مارکوز^۴، ۱۹۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر وقوع جرائم از آن جهت دارای اهمیت است که با شناسایی و رفع آنها می توان به ارتقای امنیت به ویژه امنیت عمومی کمک کرد؛ امنیتی که دانشمندان آن را به مثابه یکی از نیازهای اساسی انسان ها در نظر می گیرند (در این زمینه نگاه کنید به اوسلر^۵، ۲۰۰۱؛ الدریدج^۶، ۲۰۰۵؛ کارینگ^۷، ۱۹۸۷).

سؤال های تحقیق

سؤال اصلی تحقیق این است که عوامل برون سازمانی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان کدامند؟

سؤال های فرعی این تحقیق عبارت انداز:

۱- عوامل فرهنگی - اجتماعی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان کدامند؟

- 1- Sellin
- 2- Dostoyevsky
- 3- Magarshack
- 4- Marcus
- 5-Osler
- 6-Eldrige
- 7-Caring

- ۲- عوامل اقتصادی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان کدامند؟
 ۳- عوامل آموزشی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان کدامند؟
 ۴- عوامل جغرافیایی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان کدامند؟

چارچوب نظری

تعیین عوامل ارتکاب جرم از گذشته‌های دور تا اواخر قرن نوزدهم به ویژه از دیدگاه حقوقی و گاهی از منظر ادبی و بیشتر با تبیین‌های ماورای طبیعی^۱ و نه با استفاده از روش‌های علمی صورت پذیرفته است (برنارد و همکاران، ۱۳۸۰). تبیین‌های طبیعی به مرور علوم را تحت الشعاع قرار داده و تفسیرهای متافیزیکی و ماورای طبیعی را به حاشیه راندند. تفکر مدرن در جرم‌شناسی^۲ همچون سایر علوم اجتماعی رهیافت ماورای طبیعی را به عنوان چارچوب سنجش کنار نهاد و رهیافتی طبیعت‌باورانه و علمی را برگزید. سزار لومبروزو^۳ را می‌توان پیشگام نگرش علمی به جرم دانست. آموزه‌های لومبروز که بنیان‌گذار مکتب تحقیقی یا اثباتی حقوق جزا شد بر پایه تجربه و به روش استقرا استوار است (اردبیلی، ۱۳۸۲: ۹۵). بنیان این مکتب بزه را بیماری اجتماعی تلقی می‌کنند و معتقدند که مجازات، عکس‌العمل اجتماعی جرم است و بایستی وسیله دفاع جامعه علیه بیماری جرم باشد. همان‌طور که بدن انسان در برابر حمله میکرب‌های بیماری‌زا از خود دفاع می‌کند و عکس‌العمل نشان می‌دهد اجتماع هم باید در مقابل وقوع جرایم از خود دفاع کند و عکس‌العمل نشان دهد (گلدوزیان، ۱۳۸۰: ۷۳). با پیدایش نظریات فروید^۴ و طرفدارانش تأثیر عوامل روانی در ارتکاب جرم اهمیت خاصی پیدا کرد (سیاسی، ۱۳۷۰). رهیافت اثبات‌گرایی^۵ به شدت مورد انتقاد نسل‌های بعدی دانش پژوهان قرار گرفت. طبق استدلال آنها هرگونه تعبیر

1-spiritual explanation

2- criminology

3- cesare lombroso

4- Sigmund Freud

۵- Positivism: اثبات‌گرایی به مفهوم استفاده از روش‌های علمی برای بررسی و تبیین علت و ماهیت رفتار مجرمانه است. (وایت و هینس، ۱۳۸۱: ۹۱-۷۶)

و تفسیر رضایت بخشی از جرم باید خصوصیت جامعه شناختی داشته باشد (گیدنز^۱، ۱۳۸۶: ۳۰۰). در این رهیافت ها نگاه ها به سمت عواملی است که در محیط، انسان را همواره تحت تأثیر قرار می دهد و محرک رفتارهای او به شمار می رود. به نظر این دانشمندان، جرم پدیده ای نیست که صرفاً عوامل و شرایط جسمانی و روحانی افراد در آن تأثیر داشته باشد بلکه عاملی که بیشترین تأثیر را در بروز جنایت دارد جامعه و محیط است (اردبیلی، ۱۳۸۲: ۳۰). زیستگاه و منطقه سکونت انسان نیز می تواند جرم زا باشد. شاو و مک کی از پژوهشگرانی بودند که معتقد به جرم زایی برخی مناطق بودند. به نظر آنها این مناطق به دلیل فقدان شیوه های واپایش اجتماعی جرم زا شده اند (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۴: ۲۱).

عوامل جغرافیایی از عوامل تأثیر گذار بروقوع جرائم است. بقراط حکیم از بزرگترین پزشک عصر باستان، نخستین کسی است که درباره تأثیر محیط جغرافیایی اظهار نظر کرده است. او به پزشکان توصیه می کرد که در اقلیم، فصول، بادهای، هوا و... تعمق بیشتری بکنند و از تأثیر این عوامل غافل نمانند و از آن برای بهبودی آدمیان حد اعلا بهره برداری را به عمل آورند. ارسطو نیز از جمله فیلسوفانی است که درباره آثار آب و هوایی در زندگی بشری اظهار نظر کرده است (کی نیا، ۱۳۸۴: ۴۶۵-۴۶۶).

«بارون مونتسکیو»^۲ اندیشمند برجسته فرانسوی در کتاب ارزنده خود با عنوان «روح القوانین» که در سال ۱۷۴۸ منتشر کرد، تئوری در خصوص تأثیرات تغییرات آب و هوایی بر دستگاه عصبی انسان مطرح کرد که بر پایه نتایج ۲۰ سال تحقیقات وی استوار شده بود و به بررسی ارتباط رفتارهای انسان از یک طرف و رفتارهای حیوانی و آب و هوایی از طرف دیگر می پرداخت (منتسکیو، ۱۳۴۹: ۳۱۲-۳۲۵).

منظور از محیط فرهنگی در جرم شناسی کلیه جنبه های فرهنگی هر اجتماع اعم از آداب، رسوم، اخلاقیات و اعتقادات است که شخص را تحت تأثیر قرار داده و عامل مؤثری در میزان بزهکاری می باشد (شامبیاتی، ۱۳۸۴: ۲۳۱).

1- Anthony giddens

2 -Montesquieu.

تأثیر اقتصاد در میزان جرائم از نظر علمی تا قرن نوزدهم مورد مطالعه و بررسی قرار نگرفته بود. در قرن مزبور دوکپیسو^۱، بازرسی عالی زندان های بلژیک، با مطالعه و دقت در آمارها ثابت کرد که سال های بحرانی ۴۷-۱۸۴۵ و ۵۷-۱۸۵۶ موجب ازدیاد جرائم در ناحیه فلاندر بلژیک شده است (برنارد، وهمکاران، ۱۳۸۰: ۱۵۸). برخی جرم شناسان مانند جرج ولد نیز این احتمال را می دهند که شاید قدیمی ترین و مستندترین نظریه هایی که تبیین جرم را در اجتماع می جویند، آنهایی هستند که رفتار مجرمانه را بر حسب تفاوت ها یا تأثیر اقتصادی تبیین می کنند (برنارد، ولد، و اسنیپس، ۱۳۸۰). در میان عوامل مؤثر بر وقوع جرائم، نقش عوامل آموزشی و اجتماعی بسیار مهم و اساسی است. وقتی در جامعه ای مدرسه و علم و دانشگاه از رونق بیفتند، راه برای شیوع ناهنجاری ها و انحرافات اجتماعی گشوده می شود. از یک سو، مؤسسات آموزشی به علت شرایط محیطی و کارکردی می توانند عامل ایجاد انحراف در جامعه باشند و از سوی دیگر ساختار آموزشی می تواند خود ماهیتی انحرافی داشته باشد و یک مسئله به شمار رود (محسنی، ۱۳۸۶: ۳۹). به نظر می رسد وجود یک نظام آموزشی پویا و متری و سالم که متناسب با ارزش های بومی یک جامعه باشد و توان حفظ و پاسداشت زیبایی ها و هر آنچه هویت آن جامعه خوانده می شود را داشته باشد و در عین حال با علم قرین باشد، به یقین می تواند سازنده آن جامعه و سوزنده ناهنجاری ها و پیش گیرنده میل به سمت بزهکاری به شمار آید.

خانواده به عنوان اولین واحد اجتماعی که شخص در آن رشد کرده و شکل می گیرد در بزهکاری نقش مؤثری دارد. کی نیا (۱۳۸۴) در کتاب جرم شناسی، تعلق کودک به یک طبقه پست اجتماعی و اقتصادی را از عواملی دانسته که می تواند انعکاس و اثر فوق العاده مهمی در کودک نسبت به پذیرش یا خود داری از قبول ارزش های غالب جامعه داشته باشد. او یک پژوهش آماری که در این باب صورت گرفته است را ذکر می کند و می گوید «این آمارها که مربوط به سال های پیش از ۱۹۵۵ است و از منابع معروف علمی فرانسه اقتباس شده است به عنوان یک قاعده کلی نشان

می دهد که خانواده اصلی بزهکاران از نظر اقتصادی-اجتماعی چندان در سطح بالایی قرار ندارند» (کی نیا، ۱۳۸۴: ۱۱۹۲ - ۱۱۹۳). البته میزان سواد به تنهایی نمی تواند معرف طبقه و جایگاه اجتماعی خانواده باشد. با این همه، این ادعا قابل طرح است که بی سواد خانواده اگر با فقر همراه شود می توان پذیرفت که این خانواده از نظر جایگاه و منزلت اجتماعی در سطح نازل تری قرار دارد. پژوهش های صورت گرفته در این خصوص نمایانگر ارتباط معنا دار بی سواد با بزهکاری است. به عبارت دیگر، هر چه سطح سواد خانواده بالاتر باشد، میزان بزهکاری آنها نیز کمتر است. بیشتر بزهکاران از خانواده هایی بوده اند که نسبت به مقوله سواد اعتنا و اهتمام چندانی نداشته اند (کی نیا، ۱۳۸۴: ۱۱۹۰ - ۱۱۹۵).

با این توصیف، یکی از عوامل آموزشی که می تواند در گرایش به سمت بزهکاری حایز اهمیت باشد مراکز و مؤسسات آموزشی است. یکی از استادان جامعه شناسی انحرافات اجتماعی در این خصوص می گوید: «مؤسسات آموزشی می توانند از طریق تبلیغ ضمنی یا علنی ایدئولوژی های خشونت گرا یا تقویت مبانی آن عاملی برای ترویج خشونت در جامعه باشند. آموزش مبانی ایدئولوژیک مبتنی بر برتری گروهی، قومی یا نژادی یا زمینه های دیگر از مهم ترین نمونه هایی است که جهان از دیر باز انواع مختلف آن را تجربه کرده است» (محسنی، ۱۳۸۶: ۴۰).

مدرسه، اولین محیط اجتماعی (پس از خانواده) است که کودک و نوجوان ناچار است خود را با نظم و قوانین آن هماهنگ سازد. این نظم و تربیت مسلماً از قوانین و مقررات حاکم در خانواده رسمی تر و اطاعت از آن لازم است. در این مرحله است که کودک و نوجوان ناسازگار، نامتعادل یا عقب مانده ذهنی که استعداد پیروی از نظم یا هماهنگی با محیط را ندارد، با عدم موفقیت مواجه می شود. این عدم موفقیت به نوبه خود به علت سرزنش ها، ملامت های والدین و اولیای مدرسه و اطرافیان است. شکسته شدن غرور و احترام کودک باعث تشدید حس سرکشی، عدم علاقه به ادامه تحصیل، رها کردن مدرسه، فرار از مدرسه، ولگردی، معاشرت های ناباب و بالاخره ارتکاب جرم می شود (شامبیاتی، ۱۳۸۴: ۲۷۶). مدرسه در قالب سنتی خود و در سطوح مختلف می تواند عوارضی مانند اضطراب، تنش و خودکشی به وجود آورد. به ویژه میان

نوجوانان آنچه که می‌تواند صدمات عاطفی قابل ملاحظه‌ای وارد آورد، احساس ناایمنی نسبت به آینده در میان این گروه است. در ایران، اطلاعات جامعی پیرامون شرایط عاطفی محصلان در دست نیست، لیکن آمارهای مربوط به خودکشی‌ها حاکی از آن است که خودکشی به علت عدم موفقیت در تحصیل نسبت قابل توجهی از موارد خودکشی را تشکیل می‌دهد (محسنی، ۱۳۸۶: ۴۰). برخی از صاحب نظران به نقش «معلم» در سوق دادن دانش آموزان به سمت تبه‌کاری سخن رانده‌اند. البته خیلی به ندرت پیش می‌آید که معلمی به صورت مستقیم دانش آموزان را به هنجار شکنی و انجام رفتارهای مجرمانه سوق دهد. آنچه موجب می‌شود که معلم در نقش یک عامل جرم‌زا قرار گیرد شیوه رفتاری وی است. شیوه رفتاری معلم می‌تواند به صورت الگو در ذهن دانش آموز شکل گرفته و به مرور جزو باورهای شخص شود. در کلاس درس هیچ چیز بدتر از این نیست که معلم تحت تأثیر عوامل مختلف درونی یا بیرونی از شدت ناراحتی به حالت انفجار در آید؛ به دانش آموزی توهین یا وی را توبیخ کند و از خود برنجانند. اگر معلمی نتواند هیجان‌ها و عواطف خود را مدیریت کند، نباید از شاگردان خود انتظار چنین کاری اطاعت داشته باشد. زمانی که معلمی احساس خستگی جسمی و روحی می‌کند، غیر ممکن است که بتواند بر خشم خود چیره شود و افسردگی خود را به کودکان و نوجوانان سرایت ندهد (صلاحی، ۱۳۸۷: ۲۱۶ - ۲۱۷).

پیشینه تحقیق

دوستی (۱۳۷۸) پژوهشی را با موضوع «بررسی سیمای جنایی استان کهگیلویه و بویراحمد» انجام داده است. در این پژوهش، نخست به مطالعه جغرافیای طبیعی و انسانی استان پرداخته شده، سپس با استفاده از آمار جنایی جرایم ارتكابی در استان را بررسی کرده و آن را به لحاظ آمار کلی با چند استان دیگر مقایسه کرده و نتایج جالب توجهی از آن استخراج نموده است.

حسینی (۱۳۷۷) پژوهشی با عنوان «نقش بزه دیده در تکوین جرایم جنسی شهرستان بندر عباس» در دانشگاه تهران واحد پردیس قم انجام داده است. در این پژوهش صرفاً به مطالعه جرایم جنسی مانند زنا، لواط، ارتباط نامشروع غیر از زنا و...

پرداخته شده و این جرایم را بر اساس جرم شناختی علت و معلولی مورد مطالعه قرار نداده است. در این پایان نامه، نقش بزه دیده تکیه گاه و اساس قرار گرفته است. نتیجه این تحقیق نشان می دهد که بزه دیده گان در شکل گیری جرایم جنسی در استان نقش بسیاری دارند.

نیک راد (۱۳۷۴) پژوهش خود را تحت عنوان «جرایم بومیان و مهاجران» با توجه به موقعیت خاص استان هرمزگان و ویژگی مهاجر پذیری که این استان دارد انجام داده است.

«بیانلو» (۱۳۸۵) پژوهش خود را تحت عنوان «عوامل جمعیت شناختی و شرایط بوم شناختی با نوع جرم و نرخ جرم در شیراز» تدوین کرده است. نتایج این مطالعه نشان می دهد که بین متغیرهای جنسیت، ماه های دستگیری، ملیت و سن با نوع جرم ارتباط معنا داری وجود دارد. پژوهشی تحت عنوان «بررسی عوامل مؤثر در جرم با تأکید بر نابرابری های اقتصادی - اجتماعی» در دانشگاه شهید بهشتی انجام شده است. پژوهشگر مطالعه خود را صرفاً به جرائم مالی، یقه سفید، خشونت آمیز و سیاسی محدود کرده است. این پژوهش با استفاده از روش تحقیق ثانویه و با تأکید بر نابرابری های سال های ۱۹۹۲، ۱۹۹۵ و ۲۰۰۰ انجام شده است. در پایان پژوهشگر گسترش بیکاری و شهر نشینی و توزیع ناعادلانه درآمدها را عوامل مؤثر در گسترش بزهکاری در آن سال ها دانسته است.

روش شناسی تحقیق

این تحقیق از نظر نوع و ماهیت کاربردی و از نظر روش های گردآوری داده ها، توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق شامل مسئولان امنیتی استان (شوراهای تأمین شهرستان ها) می باشند. برای تعیین نمونه از روش نمونه گیری خوشه ای استفاده شده است که تعداد آنها ۴۱ نفر است. همچنین نمونه ای نیز از بزهکاران (مجرمان) به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شد که تعداد آنها ۳۲ نفر است. برای جمع آوری اطلاعات مربوط به مبانی نظری در زمینه پژوهش، از کتابخانه ها، مرکز اسناد و مدارک ملی ایران، وبگاه های اینترنتی، کتب، مقالات و پایان نامه ها

استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌های این تحقیق پرسش‌نامه‌ها و محقق ساخته است. روایی این آزمون نیز با استفاده از راهنمایی‌های استادان، کارشناسان و متخصصان این رشته مورد بررسی قرار گرفت که روایی محتوای صوری آزمون مورد قبول واقع شد.

یافته‌های تحقیق

عوامل فرهنگی - اجتماعی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان کدامند؟ به منظور پاسخ به سوال فوق، پرسش‌نامه‌های افراد نمونه مورد بررسی قرار گرفت. در این زمینه پاسخ مسئولان در جدول شماره ۱، و پاسخ بزهکاران (مجرمان) در جدول ۲ آمده است.

جدول ۱: عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر وقوع جرائم از نظر مسئولان

<p>۱- بافت قبیله‌ای؛ ۲- تاثیر پذیری از دوستان ناباب؛ ۳- خرده فرهنگ‌های نامناسب و نامعقول؛ ۴- گوناگونی فرهنگی به علت زندگی فرهنگ‌های مختلف در استان؛ ۵- مشروبات الکلی؛ ۶- لوح‌های فشرده مبتذل؛ ۷- تعصبات خشک و نامعقول قومی و طایفه‌ای؛ ۸- ضعف یا عدم وجود باورهای اعتقادی و دینی؛ ۹- فقدان یا فعال نبودن مراکز فرهنگی همانند فرهنگ سراها، سینما، کتابخانه و ...؛ و کمبود فعالیت‌ها و تبلیغات فرهنگی؛ ۱۰- برتری جویی و اولویت‌های نژادی غیراصولی برخی از اقوام؛ ۱۱- تبلیغات سوء عناصر و عوامل بیگانه از طریق رسانه‌های گروهی و وسایل ارتباط جمعی؛ ۱۲- تأثیر از فرهنگ‌های کشورهای غربی و همجوار؛ ۱۳- پرجمعیت بودن خانواده‌ها؛ ۱۴- فرهنگ و عادت شدن قاچاق میان برخی از مردم؛ ۱۵- برنامه‌ها و فیلم‌های نامناسب و مستهجن شبکه‌های خارجی؛ ۱۶- ورود مدها، و اقلام و کالاهای ضدفرهنگی و نامناسب مخصوصاً از کشورهای عربی؛ ۱۷- خانواده‌ها (گسست و از هم پاشیدگی خانواده، عدم حمایت آنان از فرزندان، عدم وجود روابط مناسب در خانواده، و عدم احساس مسئولیت سرپرست خانواده)؛ ۱۸- تسلط فرهنگ مصرف‌گرایی؛ ۱۹- فاصله طبقاتی؛ ۲۰- کمبود امکانات و نیروهای متخصص برای ارائه خدمات اجتماعی - فرهنگی؛ ۲۱- مواد مخدر (وفور، و تسهیل در توزیع آن)؛ ۲۲- عدم پوشش کامل امنیتی توسط نیروهای انتظامی؛ ۲۳- حاشیه‌نشینی مخصوصاً در شهر بندرعباس؛ ۲۴- سرازیر شدن افراد با فرهنگ‌های مختلف جهت اشتغال به شهرهای استان به ویژه بندرعباس و شهرهای بندری؛ ۲۵- ازدواج‌هایی که بر اساس آشنایی‌های سطحی انجام می‌پذیرد؛ ۲۶- نارسایی در تبلیغ دین و باورها و آموزه‌های صحیح اعتقادی مخصوصاً برای جوانان؛ ۲۷- ضعف برخی از مدیران فرهنگی؛ ۲۸- کم رنگ بودن فعالیت‌های فرهنگی اداره‌های مختلف؛ ۲۹- حضور اتباع خارجی مخصوصاً افغانه؛ ۳۰- پوشش ضعیف شبکه‌های صدا و سیما و کشور و ۳۱- تعارض برخی از ارزش‌های گروهی.</p>

جدول ۲: عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر وقوع جرائم از نظر بزهکاران

- ۱- مصرف مواد مخدر؛ ۲- بی ایمانی و عدم تقوای الهی؛ ۳- دوستان ناباب؛ ۴- اعتیاد؛ ۵- کمبود عاطفه در خانواده ها؛ ۶- کمبود امکانات رفاهی و فرهنگی برای جوانان؛ ۷- بی سرپرستی؛ ۸- غفلت والدین؛ ۹- قرص های روان گردان.

۱۷۵

عوامل اقتصادی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان کدامند؟

به منظور پاسخ به سؤال فوق، پرسش نامه های افراد نمونه مورد بررسی قرار گرفت. در این زمینه پاسخ مسئولان در جدول ۳، و پاسخ بزهکاران (مجرمان) در جدول ۴ آمده است.

جدول ۳: عوامل اقتصادی مؤثر بر وقوع جرائم از نظر مسئولان

- ۱- حضور اتباع بیگانه جهت کسب و کار در استان؛ ۲- بیکاری و عدم وجود شغل؛ ۳- شغل های کاذب همانند قاچاق کالا و سوخت، و آسان و در دسترس بودن آنها؛ ۴- فقر اقتصادی؛ ۵- بالا بودن هزینه ی زندگی مخصوصاً برای افراد مهاجر، حاشیه نشین و بیکار؛ ۶- خشک سالی های اخیر و زبان های اقتصادی ناشی از آن به افراد؛ ۷- فاصله طبقاتی؛ ۸- عدم استفاده از نیروهای بومی در مراکز اقتصادی و واگذاری طرح ها و پروژه ها به غیربومیان؛ ۹- افزایش نرخ تورم؛ ۱۰- انحصاری بودن برخی از مراکز اقتصادی در دست عده ای خاص؛ ۱۱- فرهنگ فرار مالیاتی؛ ۱۲- ضعف مدیریتی در مراکز تولیدی؛ ۱۳- نارسایی در مناطق آزاد و تجاری؛ ۱۴ توزیع نامتعادل یارانه ها؛ ۱۵- توزیع نامناسب مشاغل؛ ۱۶- کمبود صنایع مولد در استان؛ ۱۷- خروج سرمایه ها و منابع بومی به علت عدم حمایت ارگان های ذیربط؛ ۱۸- متمرکز نبودن منابع کار و اعتبار در ایجاد مشاغل؛ ۱۹- عدم وجود نیروهای متخصص یا کمبود آنها؛ ۲۰- اشغال فرصت های شغلی توسط اتباع بیگانه مخصوصاً افغانه؛ ۲۱- بی عدالتی در توزیع امکانات؛ ۲۲- کمبود تأسیسات زیربنایی و مراکز تولیدی و بنگاه های زودبازده از جمله کارخانه های مرتبط با بخش کشاورزی و صیادی؛ ۲۳- عدم برنامه ریزی و مدیریت صحیح از معادن و موقعیت استان جهت توسعه خود استان؛ ۲۴- گرانی مسکن؛ ۲۵- کم توجهی به بخش کشاورزی؛ ۲۶- بی توجهی مسئولان در هدفمند کردن فعالیت های اقتصادی؛ ۲۷- عدم وجود امنیت شغلی.

جدول ۴: عوامل اقتصادی مؤثر بر وقوع جرائم از نظر بزهکاران

- ۱- فقر مادی؛ ۲- عدم وجود شغل و کار.

عوامل آموزشی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان کدامند؟

به منظور پاسخ به سؤال فوق، پرسشنامه های افراد نمونه مورد بررسی قرار گرفت. در این زمینه پاسخ مسئولان در جدول ۵، و پاسخ بزهکاران (مجرمان) در جدول ۶ آمده است.

جدول ۵: عوامل آموزشی مؤثر بر وقوع جرائم از نظر مسئولان

۱- بی سوادی یا پایین بودن تحصیلات؛ ۲- فقر یا کمبود فضاها و امکانات آموزشی و کمک آموزشی؛ ۳- عدم آگاهی از برخی جرائم و شدت و مجازات آنها، و عدم شناخت قوانین و مقررات؛ ۴- نبود آموزش همگانی؛ ۵- ورود دانشجویان غیربومی جهت تحصیل به استان؛ ۶- عدم وجود دانشگاه در برخی از مناطق؛ ۷- عدم وجود اداره ها و آموزش های فنی - حرفه ای در برخی مناطق؛ ۸- نوبایی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی در استان؛ ۹- عدم آموزش توسط نهادهای امنیتی؛ ۱۰- عدم برنامه ریزی رسانه ای استانی جهت توجیه مردم؛ ۱۱- ضعف مسئولان آموزشی در طراحی و اجرای برنامه های نوین آموزشی؛ ۱۲- عدم همکاری و احساس مسئولیت والدین در همکاری با مسئولان آموزشی؛ ۱۳- عدم سرمایه گذاری والدین در آموزشی فرزندان؛ ۱۴- عدم گسترش مراکز آموزش خصوصی در برخی از شهرستان ها و همچنین عدم استقبال والدین و دانش آموزان از آنها؛ ۱۵- چگونگی آموزش آموزگاران و طبقات فرهنگی جامعه که گاهی منبعث از مسایل سیاسی کشور و عکس العمل های سوء می باشد؛ ۱۶- دسترسی محدود به منابع و کتب مورد نیاز دانشجویان؛ ۱۷- عدم وجود روحانیون با سطح علمی بالا در استان، شهرستان ها و روستاها؛ ۱۸- تدریس نامناسب در برخی از مدارس و پایین آمدن علاقه دانش آموزان به تحصیل؛ ۱۹- عدم نظارت برخی از خانواده ها بر درس و تحصیل فرزندان؛ ۲۰- عدم کفایت برخی از مدیران آموزشی؛ ۲۱- شهریه های بالای برخی از مدارس و آموزشگاه ها؛ ۲۲- عدم وجود یا کمبود آموزش های مورد نیاز خانواده ها مانند آموزش تنظیم خانواده و جمعیت و مهارت های ضروری زندگی؛ ۲۳- کمبود مراکز آموزشی دولتی؛ ۲۴- فرهنگ نامناسب حاکم بر برخی از دانشگاه ها؛ ۲۵- کمبود افراد تحصیل کرده؛ ۲۶- عدم هماهنگی بین دانشگاه و حوزه جهت تصمیم گیری؛ ۲۷- بی توجهی به تحقیقات اجتماعی و کاربرد آنها؛ ۲۸- اهمیت ندادن به مقوله آموزش در زمینه جرائم و پیشگیری از وقوع آن؛ ۲۹- عدم حضور برخی از مردم در مراسم های جمعی؛ ۳۰- پایین بودن سطح آموزش اداره های آموزشی؛ ۳۱- عدم تمایل برخی از مردم جهت فراگیری مسایل مذهبی و اجتماعی؛ ۳۲- عدم آموزش صحیح افراد در خانواده ها؛ ۳۳- افت و ترک تحصیل برخی از دانش آموزان؛ و ۳۴- کمبود مربیان، معلمان، مدیران و استادان دلسوز و اجباری خدمت کردن برخی از آنها.

جدول ۶: عوامل آموزشی مؤثر بر وقوع جرائم از نظر بزهکاران

۱- عدم آگاهی از قانون؛ ۲- عدم آگاهی از جرائم و شدت مجازات آنها؛ ۳- تربیت نادرست خانواده ها؛ ۴- بیسوادی.

عوامل جغرافیایی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان کدامند؟ به منظور پاسخ به سؤال فوق، پرسش نامه های افراد نمونه مورد بررسی قرار گرفت. در این زمینه پاسخ مسئولان در جدول ۷ آمده است. لازم به ذکر است که بزهکاران در این زمینه پاسخی نداده اند.

جدول ۷: عوامل جغرافیایی مؤثر بر وقوع جرائم از نظر مسئولان

۱- آلودگی و فضای نامناسب برخی از محله های جرم خیز؛ ۲- هم مرز بودن با استان های جرم خیز همانند استان سیستان و بلوچستان و هم مرزی این استان با کشورهای افغانستان و پاکستان و تردد اتباع این دو کشور به استان؛ ۳- گذرگاه بودن استان و قرار گرفتن در مسیر ترانزیت، و قاچاق مشروبات و مواد مخدر از این طریق؛ ۴- بندری بودن برخی از شهرستان ها و حضور افراد مختلف جهت دستیابی به کار و شغل؛ ۵- وجود مرز طولانی حدود ۱۰۰۰ کیلومتر با کشورهای حوزه خلیج فارس، و وارد و خارج کردن کالاها، اقلام و مواد قاچاق مخصوصاً سوخت؛ ۶- تردد راحت به کشورهای خارجی مخصوصاً عربی و گرفتن تابعیت؛ ۷- پراکندگی روستاها و جمعیت؛ ۸- شرایط اقلیمی همانند کمبود منابع آبی، عدم وجود زمین های حاصل خیز و شرایط نامناسب آب و هوا؛ ۹- دور بودن برخی از شهرستان ها از مرکز استان؛ ۱۰- کوهستانی بودن برخی از مناطق، و تردد اشرا و قاچاقچیان با کاروان های بزرگ از این گذرگاه ها، و کمبود امکانات؛ ۱۱- وجود مناطق آزاد تجاری و جذب افراد با فرهنگ های مختلف؛ ۱۲- هم جوار با تأسیسات عظیم پارس جنوبی و صنایع وابسته به آن، و سرازیر شدن نیروهای کاری با سلاقی، فرهنگ ها و ارزش های مختلف به این منطقه؛ ۱۳- مشخص نبودن مرزهای دقیق برخی از شهرستان ها و حوزه استحضالی آنها.

نتیجه گیری

نتایج «بررسی و تعیین عوامل فرهنگی - اجتماعی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان» نشان می دهد که برخی از این عوامل از دیدگاه مسئولان عبارت اند از:

- ۱- ازدواج هایی که بر اساس آشنایی های سطحی انجام می پذیرد؛ ۲- مشروبات الکلی؛ ۳- لوح های فشرده مبتذل؛ ۴- تأثیر پذیری از دوستان ناباب؛ ۵- تعصبات خشک و نامعقول قومی و طایفه ای؛ ۶- ضعف یا عدم وجود باورهای اعتقادی و دینی.
- همچنین این عوامل از دیدگاه بزهکاران (مجرمان) عبارت اند از:

 - ۱- مصرف مواد مخدر؛ ۲- بی ایمانی و عدم تقوای الهی؛ ۳- دوستان ناباب؛ ۴- اعتیاد؛ ۵- کمبود عاطفه در خانواده ها؛ ۶- کمبود امکانات رفاهی و فرهنگی برای جوانان. همچنین عوامل اقتصادی مؤثر بر وقوع جرائم در استان هرمزگان از نظر مسئولان عبارت اند از:

 - ۱- بیکاری و عدم وجود شغل؛ ۲- شغل های کاذب همانند قاچاق کالا و سوخت، و آسان و در دسترس بودن آنها؛ ۳- فقر اقتصادی؛ ۴- خشکسالی های اخیر و زیان های اقتصادی ناشی از آن به افراد؛ ۵- فاصله طبقاتی؛ ۶- عدم استفاده از نیروهای بومی در مراکز اقتصادی و واگذاری طرح ها و پروژه ها به غیربومیان. عوامل مؤثر بر وقوع جرم از دیدگاه بزهکاران (مجرمان) عبارت اند از:

 - ۱- فقر مادی؛ و ۲- عدم وجود شغل و کار. علاوه بر این، عوامل آموزشی مؤثر بر وقوع جرائم از دیدگاه مسئولان عبارت اند از:

 - ۱- بی سوادی یا پایین بودن

تحصیلات؛ ۲- فقر یا کمبود فضاها و امکانات آموزشی و کمک آموزشی؛ ۳- نا آگاهی از برخی جرائم و شدت و مجازات آنها، و عدم شناخت قوانین و مقررات؛ ۴- ورود دانشجویان غیربومی جهت تحصیل به استان؛ ۵- نبود دانشگاه در برخی از مناطق؛ ۶- نبود اداره ها و آموزش های فنی - حرفه ای در برخی مناطق. همچنین این عوامل از دیدگاه بزهکاران (مجرمان) عبارت اند از: ۱- نا آگاهی از قانون؛ ۲- نا آگاهی از جرائم و شدت مجازات آنها؛ ۳- تربیت نادرست خانواده ها؛ ۴- بی سوادى. نتایج بررسی عوامل جغرافیایی مؤثر بر وقوع جرائم نیز نشان می دهد که برخی از این عوامل از دیدگاه مسؤلان عبارت اند از: ۱- آلودگی و فضای نامناسب برخی از محله های جرم خیز؛ ۲- هم مرز بودن با استان های جرم خیز همانند استان سیستان و بلوچستان و هم مرزی این استان با کشورهای افغانستان و پاکستان و تردد اتباع این دو کشور به استان؛ ۳- گذرگاه بودن استان و قرار گرفتن در مسیر ترانزیت، و قاچاق مشروبات و مواد مخدر از این طریق؛ ۴- بندری بودن برخی از شهرستان ها و حضور افراد مختلف جهت دستیابی به کار و شغل؛ ۵- وجود مرز طولانی حدود ۱۰۰۰ کیلومتر با کشورهای حوزه خلیج فارس، و وارد و خارج کردن کالاها، اقلام و مواد قاچاق مخصوصاً سوخت؛ ۶- شرایط اقلیمی همانند کمبود منابع آبی، عدم وجود زمین های حاصل خیز و شرایط نامناسب آب و هوا.

پیشنهادها

تقسیم بندی عوامل جرم به فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی، آموزشی و جغرافیایی به منظور تسهیل در شناخت عوامل جرم و ایجاد یک روش جهت انجام پژوهش بوده است و گرنه باید گفت که برخی از عوامل (و شاید اکثر آنها) در عمل چند بُعدی هستند و نمی توان آنها را به جنبه خاصی محدود کرد. برای مثال عامل پایین بودن تحصیلات هم مسئله ای آموزشی است و هم فرهنگی - اجتماعی؛ هم مسئله ای اقتصادی است و هم در برخی از مواقع جغرافیایی.

از آنجا که برخی از عوامل مؤثر بر وقوع جرائم چند بعدی هستند، پس در رفع این عوامل نیز باید سازمان ها و اداره های مرتبط، با یکدیگر همکاری و مشارکت داشته باشند.

در بررسی و تجزیه و تحلیل مشخصات بزهکاران (مجرمان) مشخص شد که اغلب دارای سطح سواد پایین و حتی برخی بی سواد هستند. پس باید در زمینه ارتقای سطح سواد و تحصیلات مردم استان تلاشی مضاعف صورت پذیرد. در این زمینه فراخواندن افراد بازمانده از تحصیل برای ادامه تحصیل و جلوگیری از افت تحصیلی نیز باید از اولویت‌های کاری قرار گیرد.

- برخی از امور هم خود جرم محسوب می شوند و هم می توانند عامل مؤثر بر وقوع جرم محسوب شوند، پس در تجزیه و تحلیل عوامل باید به این موضوع توجه داشت. در این زمینه می توان به مصرف مشروبات الکلی اشاره کرد که هم مصرف آنها جرم است و هم می تواند عامل ایجاد جرم محسوب شود.

برخی از عوامل مؤثر بر وقوع جرائم، از یافته های مشترک بوده اند یعنی هم مسئولان و هم بزهکاران به آنها اشاره کرده اند. این عوامل عبارت اند از: ۱- مصرف مواد مخدر؛ ۲- بی ایمانی و عدم تقوای الهی؛ ۳- دوستان ناباب؛ ۴- اعتیاد؛ ۵- نارسایی خانواده‌ها؛ ۶- کمبود امکانات رفاهی و فرهنگی برای جوانان؛ ۷- فقر مادی؛ ۸- عدم وجود شغل و کار؛ ۹- نا آگاهی از قانون، و جرائم و شدت مجازات آنها؛ ۱۰- بی سواد.

بر اساس نتایج تحقیق، گاه دیده شده است که در برخی از خانواده ها و محل های خاص و فرهنگ ها، جرم امری عادی محسوب می شود یا به مثابه یک فرهنگ، امر مطلوب و حتی افتخار آمیز تلقی می شود. در این زمینه باید برنامه های فرهنگی و آموزشی مناسبی طراحی و اجرا شود که در تقبیح جرم و انجام آن بکوشد. در این زمینه مشارکت بزرگان محله ها، طوایف و قبایل می تواند بسیار اثرگذار باشد.

نتایج تحقیق نشان داد که برخی از مردم استان چون سال ها با دریا زندگی کرده اند به قاچاق کالا یا ماهی و میگو اعتقادی ندارند و به آن به عنوان تجارت یا صید نگاه می کنند. در این زمینه علاوه بر حمایت همه جانبه از تجار و صیادان، باید فعالیت های فرهنگی مناسبی در جهت تغییر این نگرش و در نتیجه حمایت از تولیدات داخل

صورت پذیرد. ضمن اینکه باید توجه جدی به نیاز های افرادی که اقدام به قاچاق از سر ناچاری و نیاز می نمایند از طریق ایجاد اشتغال و... به عمل آید.

منابع

- اردبیلی، محمد علی (۱۳۸۲). «حقوق جزای عمومی»، تهران: انتشارات میزان، چاپ چهارم.
- برنارد، توماس؛ ولد جرج، و اسنپس جفری (۱۳۸۰). «جرم شناسی نظری»، ترجمه علی شجاعی، تهران: انتشارات سمت، چاپ اول.
- بیانلو، یوسف (۱۳۸۵). «عوامل جمعیت شناختی و شرایط بوم شناختی با نوع جرم و نرخ جرم در شیراز»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- حسینی، محمود (۱۳۷۷). «نقش بزه دیده در تکوین جرایم جنسی شهرستان بندر عباس»، پایان نامه کارشناسی ارشد، واحد پردیس قم، دانشگاه تهران.
- دوستی، فاضل (۱۳۷۸). «بررسی سیمای جنایی استان کهگیلویه و بویر احمد»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- رشوند، علی اکبر (۱۳۸۸). «مقدمه ای بر نظریه های جامعه شناسی جرم»، قزوین: اندیشه زرین، چاپ اول.
- سیاسی، علی اکبر (۱۳۷۰). «نظریه های شخصیت»، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ چهارم.
- شامبیاتی، هوشنگ (۱۳۸۴). «بزهکاری اطفال و نوجوانان»، تهران: انتشارات مجد، چاپ سیزدهم.
- صلاحی، جاوید (۱۳۸۷). «بزهکاری اطفال و نوجوانان»، تهران: انتشارات میزان، چاپ دوم.
- کی نیا، مهدی (۱۳۸۴). «مبانی جرم شناسی» (جلد دوم)، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ هفتم.

- گلدوزیان، ایرج (۱۳۸۰). «بایسته های حقوق جزای عمومی»، تهران: انتشارات میزان، چاپ چهارم.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۶). «جامعه شناسی»، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: انتشارات نی، چاپ اول (ویراست چهارم).
- محسنی، منوچهر (۱۳۸۶). «جامعه شناسی انحرافات اجتماعی»، تهران: انتشارات طهوری، چاپ اول.
- منتسکیو، بارون (۱۳۴۹). «روح القوانين»، ترجمه علی اکبر مهتدی، تهران: امیرکبیر، چاپ ششم.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین(۱۳۸۴). «تقریرات درس نظریه های جرم‌شناسی»، تهران: دانشگاه شهید بهشتی. (۱۳۸۲). «تقریرات درس انحراف»، قم: مجتمع آموزش عالی قم.
- Caring, Robert L (1987); Training and development handbook, third edition, New York: Mc Grow- Hill Book Company.
- Dictionary of criminal justice Terms (1990). Gould publications, INC, first edition, USA.
- Dostoyevsky, Fyodor & Magarshack, David (1986). Crime and Punishment, London: Penguin Books.
- Eldrige, L. (2005). Mean Little Girls, CWK Network, Inc.
- Marcus, Felson (1994). Crime and every day life: insights and implications for society, Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Osler, Audrey ET. Al. (2001). Not a Problem? Girls and School Exclusion, National Children's Bureau.
- Sellin, Thorsten (1963). a sociological approach to the study of crime causation; In Wolfagan, Marvin, Savitz, Leonard & Johnson, Norman (1963); the sociology of crime and delinquency, New Yourk: Thorsten Sellin.